

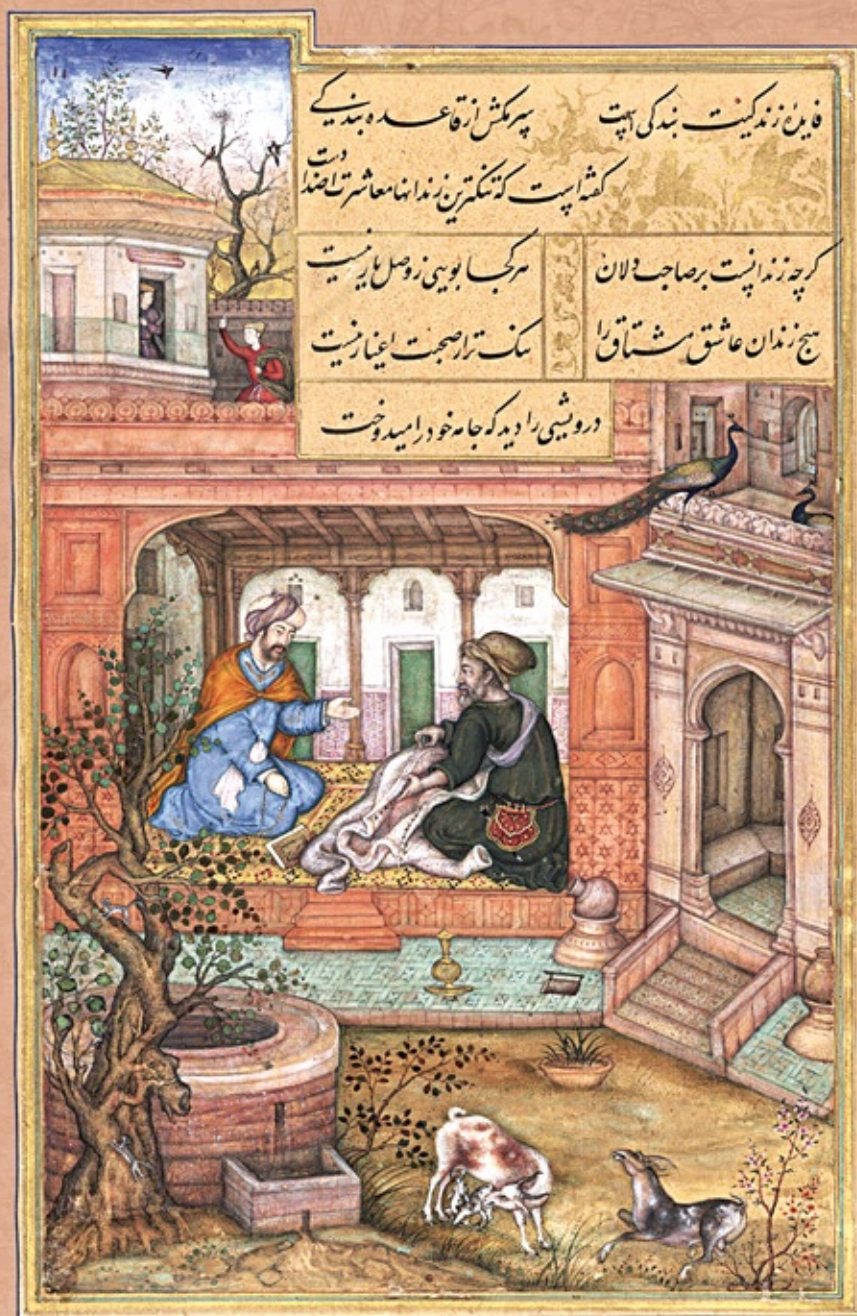
کنز الدین

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال پنجم، شماره سوم و چهارم، پاییز - زمستان ۱۳۹۹ [انتشار: بهار ۱۴۰۱]

سرسخن: چرا از ترجمه غافلیم؟ • رساله‌ای درباره سرگذشت آثار ارسطو / مراد رنده، ترجمه حسین معصوم همدانی • یک داستان عاشقانه دور از انتظار: ارزیابی مجلّه انتساب خسرونامه / آسین ارمی، ترجمه شکوه سیدی • ابوالسحاق کازرونی و دوروش‌های اسحاقی در آناتولی / فواد کوروش، ترجمه به آگاشی، پ. وینک، ترجمه از آگاشی به ترکی، جمال کوروش، ترجمه به فارسی

بحث لغوی • نسخه‌ای نویافته از هزار حکایت صوفیان: حداد غانمی‌پور • دوستی شاه خرمسه / سید احمدرضا قائم‌مقام • بیاض صائب / سید جعفر حسین اشکوری • استنراقاتی بر مقدمه چاپ عکسی تاریخ سیستان / حیدرآبادی، سلماسی • آگاهی‌هایی دیگر از شاعر «ز گهواره تا گور دانش بجوی» و خاندان او / حیدرآبادی، سلماسی • بررسی اشعار دو شمس حاجی در مجموعه لطایف و سفینه نظایف / محسن شریف صبی • مکتوبات قدیم یا مکتوبات صلی؟ ادراکی بر نام یک اثر / محمّدصادق غانمی • بررسی یک احتمال: جای خالی عنوان «عروش الدین» در لباب الالجاب / سارا سلیمان کشکولی • بررسی ابیاتی از تفریحی سیستانی بر اساس جنگ یحیی توفیق / کامیاب نامور • زیر ردای مستشرقین: مسیر اکتشاف نسخه‌های سفرنامه ابن بطوطه / رحانه بهبودی • اهمیت فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه کنگره (آمریکا) از دیدگاه شبه‌قاره / عارف نوشاهی • نکاتی درباره تصحیح تازه فرامرزنامه کوچک و سراینده و زمان نظم آن / سجاد آبدلو • ترجمه یا مرجع؟ (نویسه‌هایی درباره پژوهشی در طباطبائی / یوسف الهادی، ترجمه سلمان ساکت • ملاحظاتی در متن تصحیح‌شده عجایب الدنیا / سید رضا موسوی طاهری، راجدان رسول مهرابی • ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۱۲) / یک لقب و منصب پادسی در اسناد آرامی باستان / والتر پروینو هینیک، ترجمه سید احمدرضا قائم‌مقام • ایران در متون و منابع عثمانی (۲۳) / آثار احمد جودت‌پاشا / تصویرهای • توضیحی درباره «اسیر زانی» و «شین زانی» / علی‌شرف صادقی • چند - چند / سمور رستمی‌پور

فین زندگیت بندگی پیت
پرکش از قاعده بندگی
کشف است که تنگترین زندانها معاشره است
کرچه زندانیت بر صابج دنان
مرکب بویی ز وصل یار نیست
بیچ زندان عاشق مشتاق
سک تر صحت یغیانیت
درویشی را دید که جامه خود را میدوخت

۹۲ - ۹۳

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون،
نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال پنجم، شماره سوم و چهارم
پاییز - زمستان ۱۳۹۹ [انتشار: بهار ۱۴۰۱]

صاحب امتیاز:

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر و سرویراستار: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی‌پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و
ابوریحان، ساختمان فروردین (شماره ۱۱۸۲)، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir

gozaresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۶۰۰,۰۰۰ ریال

روی جلد: نگاره‌ای از بهارستان جامی، نسخه مصور
دستگاه تیموریان هند، نستعلیق ممتاز حسین زرین‌قلم
در سنه سی و نه الهی (۱۰۰۳ق) در دارالخلافه لاهور.
نگاره از آثار قلم پساون (Basavan) نگارگر چیره‌دست
هندی. (انگلستان، بادلیان، MS. Elliott 254)

تصویر خط بسمله

از نسخه کتابخانه John Rylands

فهرست

سرزنش

چرا از ترجمه غافلیم؟ ۳-۴

بستار

رساله‌ای درباره سرگذشت و آثار ارسطو / مروان راشد: ترجمه: حسین معصومی همدانی ۵-۸
یک داستان عاشقانه دور از انتظار: ارزیابی مجلد انتساب خسرونامه / آستین اوملی: ترجمه: شکوفه میبیدی ۹-۳۳
ابواسحاق کازرونی و درویش‌های اسحاقی در آناتولی / فواد کوپرولی: ترجمه به آلمانی: پ. ویتیک: ترجمه از آلمانی به ترکی:
جمال کوپرولی: ترجمه به فارسی: حبیب فخری ۳۴-۴۰
نسخه‌ای نویافته از هزار حکایت صوفیان / حامد خانی‌پور ۴۱-۵۰
دوستی خاله خرسه / سید احمد رضا قائم‌مقامی ۵۱-۵۵
بیاض صائب / سید جعفر حسینی اشکوری ۵۶-۵۹
استدراکاتی بر مقدمه چاپ عکسی تاریخ سیستان / حمیدرضا (بابک) سلمانی ۶۰-۶۶
آگاهی‌هایی دیگر از شاعر «ز گهواره تا گور دانش بجوی» و خاندان او / حمیدرضا فهندژ سعدی ۶۷-۷۲
بررسی اشعار دو شمس حاجی در مجموعه لطایف و سفینه ظرایف / محسن شریفی صبحی ۷۳-۷۵
مکتوبات قدیم یا مکتوبات صلی؟ (درنگی بر نام یک اثر) / محمّدصادق خاتمی ۷۶-۷۸
بررسی یک احتمال: جای خالی عنوان «عروش الدین» در لباب الالباب / سارا سلیمانی کشکولی ۷۹-۸۰
بررسی ابیاتی از فرخی سیستانی بر اساس جنگ یحیی توفیق / کیامهر نامور ۸۱-۸۷
زیرردای مستشرقین: مسیر اکتشاف نسخه‌های سفرنامه ابن بطوطه / ریحانه بهبودی ۸۸-۹۵

نقد و بررسی

اهمیت فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه کنگره (آمریکا) از دیدگاه شبه‌قاره / عارف نوشاهی ... ۹۶-۹۸
نکاتی درباره تصحیح تازه فرامر زنامه کوچک و سراینده و زمان نظم آن / سجاد آیدنلو ۹۹-۱۱۳
ترجمه یا مرجمه؟ (توضیحاتی درباره پژوهشی در طبائع الحیوان) / یوسف الهادی: ترجمه: سلمان ساکت ۱۱۴-۱۲۳
ملاحظات در متن تصحیح‌شده عجایب الدنیا / سید رضا موسوی هفتاثر: رادمان رسولی مهربانی ۱۲۴-۱۴۵

پژوهش‌های دبایستی

ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۱۲) (یک لقب و منصب پارسی در اسناد آرامی باستان) / والتر برونو هنینگ: ترجمه: سید احمد رضا
قائم‌مقامی ۱۴۶-۱۵۱

ایران «موتون و منابع عثمانی» (۳۳)

آثار احمد جودت‌پاشا / نصر الله صالحی ۱۵۲-۱۵۴

دبایستی و دبایستی

توضیحی درباره «سین زایی» و «شین زایی» / علی‌اشرف صادقی ۱۵۵-۱۵۶
چند - چند / مسعود راستی‌پور ۱۵۷-۱۵۹

زیر ردای مستشرقین: مسیر اکتشاف نسخه‌های سفرنامه ابن بطوطه

ریحانه بهبودی

reyhanehbehoudi@gmail.com

مقدمه

برجسته‌ترین جهانگرد مسلمان عنوانی است که بسیاری آن را شایسته محمد بن بطوطه دانسته‌اند. ابن بطوطه در قرن هشتم هجری با عطشی سیراب‌نشده برای سفر، حدود ۱۱۷۰۰۰ کیلومتر از اقصای نقاط جهان را درنوردید. او در رجب ۷۲۵ق، در بیست و دو سالگی، از زادگاهش، بندر طنجه در مراکش، به‌نیّت دیدار خانه خدا قدم در راه سفر گذاشت و بیست و نه سال از عمرش را در سیاحت گذراند. مشاهدات دست اول این جهانگرد خستگی‌ناپذیر از شگفتی‌های جهان شرق با کمک ابن جُزّی، دبیر دربار سلطان ابوعنان فارس (پادشاه مراکش)، پس از بازگشت او از این سیاحت پر دامنه مکتوب و ماندگار شدند. این اثر تحفة النظّار فی غریب الامصار و عجایب الاسفار عنوان گرفت و بسیاری هم‌اکنون به‌شکل خلاصه آن را رحله یا سفرنامه می‌نامند. با وجود ارزش بی‌چون و چرای رحله، این گنجینه گران‌بها در طول قرن‌ها از نظرها مهجور ماند. از نشانه‌های این مهجوری بازتاب بسیار محدود سفرنامه در سایر متون عربی و فارسی است.^۱ از اوایل قرن هجدهم، زمزمه‌هایی از وجود چنین اثر منحصر به فردی به گوش شرق‌شناسان اروپایی رسید و در طول حدود دو قرن نه تنها خلاصه‌ها و پاره‌ها، بلکه در نهایت نسخه اصلی و کامل سفرنامه به

۱. ابن خلدون، ابن مقرئ و ابن خطیب بدر در برخی آثارشان به سفرنامه ابن بطوطه اشاره کرده‌اند (رضوی برقی، ۱۳۹۵: ۱۵۷).

دست پژوهشگران رسید. این مقاله روایت‌گر مسیر پرحادثه‌ای است که طی آن پرده از راز این نگین بی‌همتای جهان اسلام برداشته شد.

زمزمه‌های نخستین

تا قرن نوزدهم ابن بطوطه نامی به‌تمامی ناآشنا برای دنیای غرب بود. احتمالاً حتی در جهان اسلام هم طی قرن‌ها نسخه‌های سفرنامه نه کاملاً ناشناس، اما تا حدود زیادی مهجور و دست‌نخورده مانده بودند. اولین زمزمه‌ها از سفرنامه ابن بطوطه، مسافری که قرن‌ها پیش حدود نیمی از سیّاره را درنوردید، از سیّاحی آلمانی به‌نام جسیپر زیتسن (Ulrich Jasper Seetzen, 1767-1811) به گوش دنیای غرب رسید. جسیپر، دانش‌آموخته دکتری داروسازی و علوم طبیعی، در سال ۱۸۰۲م درس و بحث را رها کرد و با حمایت مالی دوکِ گوئا (Duke of Gotha) به‌علاقه حقیقی‌اش، سفر و اکتشاف، روی آورد.^۲ این شرق‌شناس آلمانی در طول سفرهای دامنه‌دار خود به اردن، فلسطین، سوریه، ترکیه و عربستان به گردآوری دو مجموعه مهم می‌پرداخت: ۱. مجموعه‌ای از گیاهان و کانی‌های شرق؛ ۲. نسخه‌های خطّی. در حقیقت خریداری این مجموعه‌ها بخشی از شروط حمایت مالی سفرهای او بود. با مرگ ناگهانی جسیپر، بخش بزرگی از مجموعه‌های او دچار سرانجام نامعلومی شد (Jstore.org; KARK & GOREN, 2011: 271; SEIDENSTICKER, 10: 2017)؛ هرچند از میانه این ناکامی‌ها او موفق شد پاره‌هایی از سفرنامه ابن بطوطه را گردآوری و به اروپا

۲. از اهداف مهم سفر جسیپر به خاور کسب اطلاعاتی به‌روز و دقیق از آفریقای مرکزی و سرزمین فلسطین بود. در سال‌های سفر به کشورهای عربی، که حدود ده سال به طول انجامید، جسیپر زبان عربی را به‌خوبی فرا گرفت و آن‌چنان با مردم این دیار آمیخت که در قامت یک عرب بومی، شهرهای عربی‌زبان را درمی‌نوردید. او حتی گاهی در ردای گدایان سفر می‌کرد تا هرچه بیش‌تر با مردمان شرق در آمیزد. زیتسن بعد از گذر از بسیاری از شهرهای عربی قدم در راه مکه گذاشت و در سال ۱۸۰۹ احتمالاً به‌ظاهر مسلمان شد. جسیپر در حالی که از یمن عازم مسقط بود به‌شیوه مرموزی در راه مسموم و کشته شد (Jstore.org). جسیپر در آخرین مکاتبه‌اش دارایی‌هایش را هفده بار شتر ذکر کرده‌است. می‌توان حدس زد که بخش قابل توجهی از این بار مجموعه‌های گران‌بهای بودند که او در طول سفرهایش گردآوری کرده‌بود. در میان نسخه‌های ارسالی جسیپر به اروپا، دوازده برگ از یکی از نفیس‌ترین قرآن‌های قرون اولیه اسلام، معروف به قرآن اُمّ، نیز ثبت شده‌است (SEIDENSTICKER, 2017: 10).

رویارویی دوم

در سال‌هایی که خاورشناسان رد پای نسخه‌های خطی را در اقصی نقاط شرق دنبال می‌کردند، سیاح، جغرافی‌دان و مستشرق سوئسی، ژوهان لودویگ بوکهارت (Johann Ludwig Burckhardt)، سه پاره دیگر از نسخه مختصر رحله را به دست آورد و آن را در اختیار دانشگاه کمبریج گذاشت. بوکهارت هم مانند بسیاری دیگر از خاورشناسان در سرزمین‌های عربی و اسلامی خود را در کسوت مسلمانی بومی درآورد و نام شیخ ابراهیم‌الدین عبدالله را برای پنهان کردن هویت اروپایی خود برگزید. شهرت بوکهارت بیش‌تر از چشمه بازشناسی خرابه‌های شهر گم‌شده پترا در اردن سیراب می‌شود. بوکهارت مرتباً و در فواصل معینی یادداشت‌های خود را به اروپا ارسال می‌کرد، از همین رو هم‌اکنون بسیاری از نوشته‌های او بر جای مانده و منتشر شده‌است. دست‌نوشته‌های او هم‌اکنون در اختیار دانشگاه کمبریج است. بوکهارت بر اثر خستگی و عوارض بیماری در قاهره وفات یافت. او را به‌عنوان مسلمان و با نامی که برای خود برگزیده‌بود به خاک سپردند^۴ (britannica.com; far-). (si.al-shia.org).

بوکهارت در کتاب سفرهای نویا به دو نسخه مختصر موجود از ابن‌بطوطه اشاره می‌کند: ابن‌جزی الکلبی و

۴. خاندان بوکهارت از بازرگانان بزرگ و ثروتمند ابریشم بودند. مأموریت اولیه ژوهان، هنگامی که به استخدام مؤسسه مطالعات آفریقا درآمد، کمک به شناخت سرچشمه رود نیل بود. برای تحقق این هدف زبان عربی و پزشکی را در دانشگاه کمبریج فرا گرفت و از همین زمان خود را به پوشیدن لباس اعراب عادت داد. برای کسب آمادگی در سفرهای پیش رو، ژوهان خود را به سختی‌هایی خودخواسته می‌انداخت. او ابتدا مدتی در سوریه مستقر شد تا تمام گوشه‌های فرهنگ مردم آن دیار را بیاموزد و بدون این‌که شبهه‌ای برانگیزد رهسپار شهر پترا شود. لودویگ هم مانند سیتزن خود را به کسوت گدایان درمی‌آورد تا بتواند به مقصود خود نزدیک‌تر شود. لودویگ بعد از مشاهده پترا به سمت مصر روانه شد و از دریای سرخ عازم سفر حج شد تا از این طریق مسلمانی‌اش را برای بازدید از شهر اسرارآمیز تیمبکتو، که یکی از مقاصد نهایی او محسوب می‌شد، به اثبات رساند. در نهایت به مکه وارد شد و آداب حج را به‌جای آورد. بوکهارت با جزئیاتی بی‌نظیر تمام مشاهداتش از زیارت مکه را در دفتر خاطرات خود ثبت کرده‌است. بوکهارت بعد از مکه و مدینه دوباره به قاهره بازگشت و در آن‌جا مستقر شد، تا بتواند آمادگی لازم برای سفر به تیمبکتو، آن مقصد طلایی و دست‌نیافتنی، را کسب کند. او در طول دو سال اقامت خود در مصر به‌دقت خاطرات روزانه‌اش را ویرایش کرد و آن‌ها را نظم و ترتیب داد.

ارسال کند. بدین‌گونه رحله، از میان مسیر پرخطر اکتشافات جسپر، راه خود را به کتابخانه‌های غرب باز کرد. در میان این پاره‌ها، نسخه‌ای ۹۴ صفحه‌ای بود که در زمانه خود کامل‌ترین نسخه مختصر از متن اصلی محسوب می‌شد. نسخه‌های ارسالی توسط جسپر همه در کتابخانه تحقیقاتی گوئا (Gotha Research Library) در آلمان ثبت و ضبط شدند (SEIDENSTICKER, 2017: 10).

در سال ۱۸۱۸ خاورشناسی آلمانی به‌نام ژوهان گوتفرد لودویگ گوسگارتن (Johann Gottfried Ludwig Kosegarten) سه پاره یافت‌شده توسط زیتسن را به لاتین ترجمه و منتشر کرد (Kosegarten, 1818). ژوهان به زبان‌های عربی، فارسی و سانسکریت تسلط داشت و در قلمرو زبان فارسی طوطی‌نامه برجسته‌ترین برگردان اوست.^۳ عمر گوسگارتن به برگردان پاره چهارم کفاف نداد و این مجلد را یکی از شاگردان او به‌نام هنریکم آپتز (Henricum Apetz) هم چند سال بعد به لاتین و با نام «وصف مالابار» منتشر کرد (APETZ, 1819).

دو سال بعد از چاپ ترجمان آلمانی، پژوهشگری فرانسوی به‌نام سیلوستر دوساسی (Antoine Isaac Silvestre de Sacy) نقدی به‌نسبت مفصل بر ترجمه پاره‌های انتشاریافته ابن‌بطوطه در مجله ساوانت نگاشت (Sacy DE SACY, 1820, 15-). به احتمال زیاد همین نقد فرانسوی‌ها را از وجود چنین کتاب گران‌بهای آگاه کرد.

۳. طوطی‌نامه مجموعه‌ای از ۵۲ داستان است که به‌دستور و با حمایت اکبرشاه در هند مدون و مصور شد. دلیل اصلی شهرت این اثر نگارگری‌های درخشانی است که در این کتاب زیر نظر دو استاد بی‌بدیل ایرانی به نام‌های میر سیدعلی و عبدالصمد تصویرسازی شده‌است. متن اثر منسوب است به ضیاءالدین نخشی، از ستاره‌شناسان و صوفیان ایرانی که در جوانی به هند مهاجرت کرد. بخش بزرگی از نقاشی‌های باقی‌مانده از نسخه اصلی که در زمان اکبرشاه تکمیل شدند هم‌اکنون در موزه هنرهای کلیولند (Cleveland Art Museum) نگهداری می‌شود. پی‌رنگ اصلی متن منشور طوطی‌نامه، داستان‌هایی است که طوطی برای صاحب خود خجسته حکایت می‌کند تا بانوی خانه را از خیانت به شوهر خود که بازرگان است و به سفری دراز رفته، بازدارد. طوطی در این داستان سخن‌گوی اصلی است که هم‌سخن خجسته می‌شود و در قالبی هزارویک شب‌گونه صاحبش را با داستان‌های اخلاقی از وفا و صداقت سرگرم می‌کند. برای اطلاعات بیشتر درباره طوطی‌نامه و تحریرهای متفاوت از این داستان نک. «جستاری درباره طوطی‌نامه»، شمس آل‌احمد، ادبیات داستانی، مرداد ۱۳۷۳، ش ۲۲: ۳-۹.

ابن الفتح البیلونی. او اظهار می‌دارد که نسخه ابن‌فتح را دیده و به تملک خود درآورده‌است (BURKHARDT, 1819: 639). نسخه مختصر سفرنامه که بوکهارت به انگلستان ارسال کرده‌بود با تلاش ساموئل لی (Samuel Lee) به انگلیسی ترجمه و توسط دانشگاه کمبریج در لندن در سال ۱۸۲۹ به چاپ رسید (LEE, 1820).

ساموئل شرق‌شناس و استاد برجسته زبان‌شناسی دانشگاه آکسفورد بود. او به زبان‌های عربی و عبری تسلط کامل داشت. از جمله آثار مهم او می‌توان دستور زبان مائوری، زبان بومیان نیوزلند، و دستور زبان عبری را برشمرد.^۵ ساموئل در مقدمه‌ای که با زبانی به‌نسبت احساسی نگاشته، از این‌که این ترجمه تنها متکی به نسخه‌های مختصر سفرنامه بوده و هنوز نسخه جامعی از رحله در دست نیست ابراز تأسف عمیقی کرده‌است. بر اساس اظهارات ساموئل، نسخه‌های به‌دست‌آمده توسط بوکهارت بسیار ساده و بی‌آرایش بوده‌اند، مشخصه‌ای که برای نسخه‌های اسلامی تا حدودی نامعمول است. ساموئل در این مقدمه رحله را از منظر اطلاعات تاریخی، جغرافیایی و گیاه‌شناسی اثری بسیار گرانمایه می‌داند (LEE, 1820). ساموئل از جمله شرق‌شناسانی بود که توجهی ویژه به گردآوری و برگردان متون شرقی داشتند. او در جایی به‌صراحت بیان می‌کند که اروپاییان تا میانه قرن نوزدهم به اندازه‌ای متون شرقی را گردآوری و ترجمه کرده‌اند که دیگر نیازی نیست خاورشناسان خطر سفرهای دور و دراز به شرق را متحمل شوند (LEE, 1898).

ترجمان پرتغالی

در میان پژوهشگرانی که با تأمل و ریزینی رد پای نسخه‌های ابن‌بطوطه را دنبال کرده‌اند، کمتر کسی به ترجمان پرتغالی

۵. ساموئل اوانجلیستی متدین بود و روابط بسیار نزدیک و مستحکمی با میسیونرهای مسیحی داشت. از نکات قابل توجه برای ما ایرانیان درباره ساموئل، شاید یکی از شاگردان ایرانی او باشد. میرزا صالح شیرازی مدتی در کالج کوئین آکسفورد شاگرد این استاد زبان‌شناسی بود و بعضی منابع حکایت از این دارند که میرزا به ساموئل در برگردان فارسی کتاب مقدس هم یاری رسانده‌است (thewayofimprovement.com). از سایر آثار ساموئل به زبان فارسی می‌توان به تصحیح ماندگار کتاب دستور زبان فارسی سرویلیام جونز اشاره کرد.

یکی از نسخه‌های ارزشمند اشاره‌ای کرده‌است. در این میان عبدالهادی التازی، پژوهشگر معاصر مراکشی، با اشراف بی‌مانند خود بر نسخه‌ها و متون مرتبط با ابن‌بطوطه، این ترجمان را نیز که در سال ۱۸۴۰ به چاپ رسید، از نظر دور نداشته‌است (تازی، ۱۴۱۷: ۹۹). خوزه دو سانتو انتونیو مورا (Jose de Santo Antonio Moura)، کشیش پرتغالی و مترجم این نسخه، عنوان سفرهای دور و دراز عربی سرشناس: ابوعبدالله ابن‌بطوطه را برای این برگردان برگزیده‌است. بر اساس گفته‌های مورا، این برگردان بر اساس نسخه‌ای صورت گرفته که رونوشتی مزین و با خطی آراسته از نسخه ابن‌جزی بوده‌است و او در طول سفری که در همراهی با هیئت پرتغالی برای دیدار با سلطان مولای سلیمان در سال‌های ۱۷۹۷ و ۱۷۹۸ میلادی به مراکش داشته، آن را از یک فروشنده ادویه در شهر فاس خریداری کرده‌است. پدر خوزه، که خود به زبان عربی تسلط داشت، کار برگردان اثر را بر عهده گرفت. او در مقدمه کتاب تأکید می‌کند که نسخه‌های موجود از ابن‌بطوطه، تا زمان ترجمه او، نه تنها در اروپا بلکه در خود آفریقا و آسیا نیز بسیار نادر و کمیاب هستند و نسخه‌های به‌دست‌آمده هم پاره‌ها و خلاصه‌هایی از متن سفرنامه‌اند و نه بیش‌تر. او در همین متن ادعا می‌کند که نسخه در تملک او کامل است، اگرچه به‌علت شرایط نامناسب نگهداری چند برگ از اوّل کتاب کهنه شده و بسیاری از صفحات نیز دچار خوردگی و زدگی‌های اساسی بوده‌اند، که کار خوانش و ترجمه را با مشکل مواجه کرده‌اند (MOURA, 1840). او سبک مشاهده و روایت ابن‌بطوطه از شهرهایی که به آن‌ها سفر کرده را از نظر نگرش انتقادی، تطابق توصیفات و دقت نظر او بی‌مانند عنوان کرده‌است. برای نگارنده این مقاله به‌درستی روشن نیست که چرا این ترجمان پرتغالی از رحله کمتر مورد توجه سایر خاورشناسان و پژوهشگران سفرنامه قرار گرفته‌است و به‌علاوه اطلاعی از محل نگهداری کنونی نسخه نیز به دست نیامد.

پنج گنج

بعد از آلمانی‌ها، سوئیسی‌ها و انگلیسی‌ها، نوبت به

جست‌وجوی پژوهشگران برای یافتن اصل اثر به نقطه پایان رسید. حالا نوبت شرح، ترجمه، مطالعات تطبیقی و واکاوی سفرنامه بود.

سهمی برای فرانسه

نسخه‌های آرشیو ملی فرانسه در سال ۱۸۴۳ توسط یک شرق‌شناس فرانسوی-ایرلندی به نام بارون دو اسلین (Baron de Slane) مطالعه و به زبان فرانسه ترجمه شدند. این برگردان، مانند بسیاری دیگر از ترجمه‌های نسخه‌های شرقی، اولین بار در مجله آسیایی (Journal Asiatique) به چاپ رسید (DE SLANE, 1843: 181). دو اسلین اهل بلفاست ایرلند بود، اما بعد از خدمات مستمری که به دولت فرانسه ارائه داد، شهروندی کشور فرانسه را دریافت کرد. اسلین سرمترجم عربی ارتش فرانسه بود و تسلط او به زبان عربی تا بدانجا بود که بسیاری از متون کلاسیک جغرافیایی عربی را به فرانسه ترجمه کرد. برگردان دو اثر مرجع اسلامی، مقدمه ابن خلدون و تقویم البلدان ابوالفداء، از دستاوردهای دو اسلین در این عرصه است.

هنوز البته راه برای برگردان‌های دقیق‌تر باز بود و این فرصتی بود که دو شرق‌شناس فرانسوی دیگر، به نام‌های دفرمری (Charles Defremery) و سانگوینیته (Beniamino Sanguinetti) در وقت مناسب و با زیرکی دربرداشتند. از ابتدای سال ۱۸۵۳ تا سال ۱۸۵۸ این دو پژوهشگر ترجمان فرانسوی را از نسخه کامل رحله در چهار مجلد به چاپ رساندند. یکی از برجسته‌ترین مشخصه‌های این برگردان، که بعدها به عنوان منبع اصلی و استاندارد سفرنامه شناخته شد، مقابله متن عربی و فرانسه در هر صفحه و امکان ارجاع مستقیم به متن عربی بود. این پژوهشگران در مقدمه کتاب اگرچه کار دو اسلین را ارزشمند شمردند، اما به صراحت اعلام کردند که برگردان او نواقص و سهوهای بسیاری دارد (DEFREMERY et SANGUINETTI, 1858).

حوزه اصلی مطالعاتی چارلز دفرمری، شرق‌شناس و تاریخ نگار، متون فارسی و عربی بود. ترجمه گلستان سعدی و بخشی از بوستان به فرانسه از جمله آثار اوست. دفرمری مطالعاتی هم درباره اسماعیلیان و باطنیان انجام

فرانسوی‌ها رسید تا دستی بر آتش سفرنامه ابن بطوطه بگیرند. در زمان اشغال الجزایر توسط فرانسوی‌ها، یعنی در دهه سی سده نوزدهم، آرشیو ملی فرانسه به پنج نسخه بی نظیر از سفرنامه دست یافت. از میان این پنج گنج نویافته، دو نسخه در کمال شگفتی کامل بودند و آرزوی شرق‌شناسان را برای مشاهده نسخه‌ای جامع از سفرنامه برآورده کردند. یکی از نسخه‌ها تاریخ پایان نگارش کتاب را بر خود داشت و بدون شک به کتابت دبیری بود که در زمان حیات ابن بطوطه، نگارش و تدوین سفرنامه را بر عهده گرفته بود. به بیان دیگر کاتب این نسخه کسی نبود جز ابن جزّی و نسخه در کمال ناباوری اصل متن به جامانده از رحله بود.^۶

نسخه‌ای که به دست ابن جزّی و در زمان حیات ابن بطوطه کتابت شده بسیار ساده و خالی از تزئینات است. آثار رطوبت در صفحات میانی کتاب به وضوح دیده می‌شود. خوانش برگ‌های معدودی از کتاب، به خاطر رنگ پریدگی جوهر و نم‌دیدگی، به سختی ممکن است. هر چه از میانه اثر به انتهای آن نزدیک می‌شویم، آثار خستگی از نگارش در کاتب بیش‌تر مشهود است. در هر صفحه کلمات خاصی با کشش و با جوهر پررنگ سیاه نگاشته شده‌اند، که احتمالاً روشی است برای تمایز اسامی شهرها و افراد خاص. ابعاد کتاب ۲۷ در ۲۰ سانتیمتر و نزدیک به قطع کاغذ A4 است. در هر صفحه ۲۳ خط نگاشته شده و این نسخه مشتمل بر ۱۱۰ برگ است (archivesetmanuscripts.bnf.fr).

بر اساس شناسه سند در آرشیو ملی فرانسه، به نظر می‌رسد یابنده این نسخه‌ها شرق‌شناسی فرانسوی به نام جاکز دنیز دلاپورت (Jacques-Denis Delaporte) است که به عنوان مترجم عربی ارتش فرانسه مدتی را در شمال آفریقا سپری کرده است. این نسخه‌ها هم‌اکنون ذیل شماره ۲۲۹۱ عربی در آرشیو ملی فرانسه به ثبت رسیده‌اند (archivesetmanuscripts.bnf.fr). به لطف اکتشاف این نسخه‌ها، رحله ابن بطوطه یکباره حجاب از رخ برکشید و

۶. ابن جزّی در این نسخه یادداشت‌هایی شخصی به متن سفرنامه افزوده است که عموماً اشعار و یا توصیفات اضافی هستند. این اضافات در متن قابل تشخیص است و بعضی مترجمان آن را از برگردان اثر حذف کرده‌اند، مانند ترجمه فارسی محمدعلی موحد.

داد. چارلز از اعضای جامعه آسیایی^۷ و استاد دانشکده زبان‌های شرقی بود.

ترجمان با تأخیر انگلیسی

حدود صد سال بعد از انتشار ترجمه انگلیسی لی از نسخه مختصر، در سال ۱۹۲۲، تاریخ‌نگار و شرق‌شناس اسکاتلندی، سِر همیلتون گیب (Sir Hamilton Alexander Rosskeen Gibb)، انتشار ترجمه انگلیسی پاره‌هایی منتخب از سفرنامه را آغاز کرد. گیب مصمم بود که جز ترجمه، شرحی هم بر رحله به زبان انگلیسی بنگارد و این وعده‌ای بود که او به مؤسسه انتشاراتی هاکلویت^۸ داده بود (JACKSON, 1996: 262). در سال ۱۹۲۹ انتشارات راتلج گزیده گیب از رحله را با نام ابن بطوطه: سفرهایی در آسیا و آفریقا منتشر کرد (GIBB, 1929). اما ترجمه کار بسیار بیش از آنچه انتظار می‌رفت به طول انجامید.

در برنامه اولیه گیب برای برگردان انگلیسی، رحله به چهار بخش تقسیم شد و هر بخش ترجمه یک مجلد از چهار مجلد منتشرشده از سوی دفرمری و سانگوینیتی را در بر می‌گرفت. گیب هنگام وفات در سال ۱۹۷۱ موفق به ترجمه سه مجلد از چهار مجلد شده بود. مجلد اول در سال ۱۹۵۸، مجلد دوم در سال ۱۹۶۱ و مجلد سوم در سال ۱۹۷۱ توسط انتشارات هاکلویت به چاپ رسیدند (موحد، ۱۳۹۵: ۳۶/۱). گیب خود در مقدمه کتاب اذعان می‌دارد که مرجع اصلی ترجمه او چهار مجلد فرانسوی بوده‌است و او در

۷. جامعه آسیایی مرکزی است که با هدف شناخت آسیا در پاریس در سال ۱۸۲۲ تأسیس شد. هدف اصلی این نهاد ترویج و توسعه شناخت درباره آسیاست. مجله آسیایی یکی از مهم‌ترین نشریات جامعه است که هنوز هم منتشر می‌شود. سلیوستر دو ساسی، یکی از مترجمان سفرنامه، اولین رئیس دوره‌ای این نهاد هم بود.

۸. Hakluyt Society. تمرکز هسته‌ای مؤسسه هاکلویت، که در سال ۱۸۴۶ در انگلستان تأسیس شد، برگردآوری و مطالعه متونی بود که توسط جهانگردان و سیاحان در سرتاسر جهان نگاشته شده بودند. در حوزه انتشارات، مؤسسه متمرکز بر نشر متون دست اول بود. از جمله این آثار می‌توان به سفرنامه جیمز کوک اشاره کرد. نام مؤسسه برگرفته از نام ریچارد هاکلویت، مروج اصلی ایده استعمار آمریکای شمالی توسط انگلستان است. نشان مؤسسه تصویری است سیاه و سفید از کشتی فردیناند ماژلان، به نام ویکتوریا، با شعاری بر طمطراق در زیر نشان کشتی /compassing the vast globe of the Earth «گردشی به دور جهان پهناور زمین».

موارد اندکی متن را با نسخه اصلی عربی مقابله کرده‌است (GIBB, 1958).

مجلد چهارم برگردان انگلیسی بیش از بیست سال بعد و در سال ۱۹۹۴ توسط چارلز فریزر بکینگام (Charles Fraser Buckingham)، استاد مطالعات اسلام‌شناسی دانشگاه لندن، ترجمه و منتشر شد. بکینگام به گیب در ترجمه مجلد سوم یاری رسانده بود و به درخواست خود گیب اتمام پروژه را برعهده گرفت (JACKSON, 1996: 262). بکینگام رئیس انجمن سلطنتی آسیایی (Royal Asiatic Society) و همچنین مدتی رئیس مؤسسه هاکلویت بود. او مطالعه رحله را منبعی بی‌رقیب برای درک فرهنگ سرزمین‌هایی که ابن بطوطه به آن سفر کرده بود و مهم‌تر از آن، برای شناخت فرهنگی که خود ابن بطوطه از آن برخاسته بود، می‌دانست (BECKINGHAM, 1977: 263). بکینگام برای ترجمه مجلد چهارم با حمایت مالی مؤسسه سواز (SOAS University of London) برای دریافتی روشن‌تر از مسیر سیاحت ابن بطوطه رهسپار سفری چهارماهه به هند، سیلان و جزایر مالدیو شد. یکی از دستاوردهای این سفر مقاله‌ای بود که در سال ۱۹۷۷ با نام: «در جست‌وجوی ابن بطوطه» (In search of Ibn Battuta) نگاشت (SHIPMAN, 1999: 127).

بازشناسی رحله در شرق

به همین ترتیب، سفرنامه ابن بطوطه به زبان‌های مختلف دنیا سفر می‌کرد. در شرق نیز چاپ کامل عربی و ترجمه ترکی و فارسی آن آغاز شد. در ایران، محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه از جمله اولین معاصرانی بود که اشارات مکتوبی به رحله کردند. او به هنگام نگارش کتاب مرآة البلدان^۹ که جغرافیای تاریخی شهرهاست، حداقل پاره‌هایی از سفرنامه ترجمه‌شده به زبان فرانسه را از نظر گذرانیده‌است. به نظر می‌رسد اعتمادالسلطنه در همان زمانی که رحله توسط دفرمری و سانگوینیتی در دست ترجمه بوده‌است در پاریس مشغول تحصیل بوده و بدین ترتیب از وجود سفرنامه آگاه می‌شود (موحد، ۱۳۹۰: ۵۵۸). بی‌شک محمدعلی موحد نقشی کلیدی و جامع در شناساندن ابن بطوطه به فارسی‌زبانان داشته‌است. مواجهه

مسیر پریپچ وخم رحله ابن بطوطه در راه رسیدن به دست مشتاقان ماجراهای غریب و مکان‌های شگفت در جدول پایان مقاله انعکاس یافته‌است.

منابع

- التازی، عبدالهادی (۱۴۱۷). رحله ابن بطوطه، تحفة النظار في غرائب الأمصار و عجائب الأسفار. رباط (مغرب): مطبوعات أكاديمية المملكة المغربية.
- _____ (۱۳۸۴). «ایران در میان دیروز و امروز». میراث شهاب، ش ۳۹-۴۰ (بهار و تابستان): ۲۸۱-۲۹۰.
- رضوی برقی، سید حسین (۱۳۹۵). «حاشیه‌ها بر و خاطره‌ها از سفرنامه ابن بطوطه پارسی گردان». آینه پژوهش، ش ۱۵۷ (فروردین و اردیبهشت): ۵۹-۶۹.
- موحد، محمدعلی (۱۳۹۰). «درباره ابن بطوطه و سفرنامه‌اش». بخارا، ش ۸۳ (مهر و آبان): ۵۵۵-۵۶۲.
- _____ (۱۳۹۵). سفرنامه ابن بطوطه. تهران: کارنامه.
- APETZ, Henricum (1819). *Descriptio terrae Malabar. Ex Arabico Ebn Batutae Itinerario edita*, Jenae.
- BECKINGHAM, Charles (1977). "In search of IBN Battuta", *Journal of Asian Affairs*, Vol 8, Issue 3.
- BURKHARDT, John Lewis (1819). *Travels in Nubia, Associations for promoting the discovery of the interior parts of Africa*, London.
- DEFRÉMERY, C., B. R. SANGUINETTI (1858). *Voyages d'Ibn Batoutah, texte arabe, accompagné d' une tr.* 4 tom. [and] Index alphabétique, Soc. Asiatique, Paris.
- DE SACY, Silvestre (1820). "Review of: De Mohamede ebn Batuta Arabe Tingitano". *Journal des Savants*: 15-25.
- DE SLANE, M. Le baron MAC GUCKIN (1843). "Voyage Dans Le Soudan", *Journal Asiatique*, Tome 1: 181-240.
- GIBB, H. A. R. (1929). *Ibn Battuta, Travels in Asia and Africa, 1325-1354*. George Routledge & Sons, London.
- _____ (1956). *The Travels of Ibn Battuta: AD 1325-1354*. Vol I, Routledge, London.
- JACKSON, Peter (1996). "Review of The Travels of Ibn Battūta, A.D. 1325-1354. Vol. IV by C. Defrémery, B. R. Sanguinetti, H. A. R. Gibb and C. F. Beckingham", Cambridge University Press, Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.
- KARK, Ruth, Haim GOREN (2011). "Pioneering British exploration and scriptural geography: The Syrian Society/ The Palestine Association", *The Geographical*

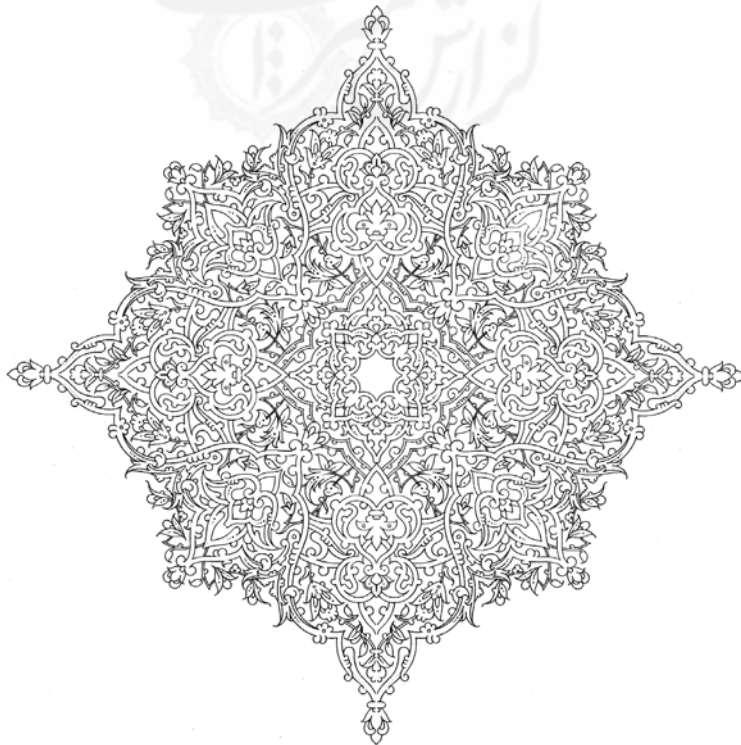
نخست موحد با رحله، به گفته خود او، در آبادان و با مشاهده یک نسخه از مختصر البیلونی بوده‌است. بعد از دسترسی موحد به نسخه‌های کامل چاپ پاریس، اولین برگردان کامل فارسی با مقابله متن عربی در سال ۱۳۳۷ منتشر و پس از آن بارها با اصلاحات جدید باز نشر شد. آخرین ویراست توسط نشر کارنامه و با افزوده‌ها و توضیحات بسیار دقیق و جامع در دو مجلد در دهه ۱۳۹۰ منتشر شد. شاید به جرئت بتوان گفت نسخه کنونی موحد از بسیاری جهات از ترجمان انگلیسی پرمایه‌تر و دقیق‌تر است. موحد توانسته اشتباهات زبانی گیب را تصحیح و با مقابله گسترده داده‌های سفرنامه با سایر متون کلاسیک و تاریخی، درستی روایت ابن بطوطه از هر شهر، دیار و شخصیتی را تحقیق کند.

در جهان عرب نسخه‌های چندی مبدل به چاپ‌های مرجع رحله شدند. از این میان می‌توان به چاپ دارالمکتبه العلمیه بیروت که در سال ۱۹۸۷ انتشار یافت اشاره کرد (موحد، ۱۳۹۰: ۵۵۸). عبدالهادی التازی، که می‌توان او را یکی از برجسته‌ترین ابن بطوطه‌شناسان معاصر نامید، نیز نسخه‌ای از رحله را با پی‌نوشت‌ها، پاورقی‌ها و فهرست‌های جامع ترتیب داد که در سال ۱۹۹۷ در پنج مجلد و با نام رحله ابن بطوطه، تحفة النظار في غرائب الأمصار و عجائب الأسفار به چاپ رسید.

سفرنامه ابن بطوطه که عنوان «سترگ‌ترین سفرنامه تاریخ بشریت» به آن داده شده، هم‌اکنون به بیش از سی زبان ترجمه شده‌است (التازی، ۱۳۸۴: ۲۸۳). از جمله این ترجمه‌ها می‌توان به ترجمه‌های اسپانیایی، سوئدی، ترکی، چک، ایتالیایی، آلمانی، هندی، ارمنی، ژاپنی و چینی اشاره کرد (التازی، ۱۴۱۷). هنوز هم بسیاری از مشتاقان در کار ترجمه، تفسیر، بازخوانی و مطالعات تطبیقی بر روی رحله هستند و بدون شک در مطالعات تاریخی قرون میانه اسلامی، رحله مرجع پرمغز و دست‌اولی برای تحقیق در دست پژوهشگران است. مهم‌تر از آن سفرنامه ابن بطوطه گنجینه بی‌بدیلی است از ماجراجویی‌ها و مشاهدات بی‌بدیلی که می‌تواند دست‌مایه پرمحتوایی برای رسانه‌های نوین صوتی، تصویری و نوشتاری باشد.

منابع دیجیتال

- farsi.al-shia.org, یوهان لودویگ، برکهارت، Retrieved on 11/02/2021 from: <https://bit.ly/3aBSiaM>
- archivesetmanuscripts.bnf.fr, Seconde partie des Voyages d'Ibn Baṭoutāh رحلة ابن بطوطه، Retrieved on 07/02/2021.
- archivesetmanuscripts.bnf.fr, Arab 2291, Retrieved on 21/02/2021 from: <https://archivesetmanuscripts.bnf.fr/ark:/12148/cc302100>
- britannica.com, Johann Ludwig Burckhardt: Swiss author, Retrieved on 11/02/2021 from: <https://www.britannica.com/biography/Johann-Ludwig-Burckhardt>
- Jstore.org, Ulrich Jasper Seetzen, Retrieved on 06/02/2021 from: <https://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.person.bm000368413>
- thewayofimprovement.com, "When a Muslim Student Met an Evangelical Professor at Cambridge in 1815", Retrieved on 07/02/2021 from: <https://thewayofimprovement.com/2016/08/13/when-a-muslim-student-met-an-evangelical-professor-at-cambridge-in-1815>
- Worldcat.org, De Mohammede Ibn Batuta, Arabe Tingitano eiusque itineribus. Retrieved on 07/02/2021 from: <https://www.worldcat.org/title/de-mohammede-ibn-batuta-arabe-tingitano-eiusque-itineribus/oclc/165774422>
- Journal, Vol. 177, No. 3, pp. 264-274.
- KOSEGARTEN, Johann Gottfried Ludwig (1818). *De Mohammede ebn Batuta Arabe Tingitano ejusque itineribus commentatio academica (in Latin and Arabic)*, Jena.
- LEE, Samuel (1820). *The travels of Ibn Batuta : translated from the abridged Arabic manuscript copies, preserved in the Public Library of Cambridge*. With notes, illustrative of the history, geography, botany, antiquities, &c. occurring throughout the work. Oriental Translation Committee, London.
- LEE, A. M. (1898). "Scholar of a past generation; a brief memoir of Samuel Lee, D.D. Regius professor of Hebrew in the University of Cambridge", canon of Bristol, etc, Seeley: London.
- MOURA, Jose de Santo Antonio (1840). *Viagens extensas e dilatadas do celebre arabe Abu-Abdallah, mais conhecido pelo nome de Ben Batuta*, Typografia da Academia: Lisboa.
- SEIDENSTICKER, Tilman (2017). "How Arabic Manuscripts Moved to German Libraries", Manuscript Cultures, Centre for the Study of Manuscript Cultures: Hamburg.
- SHIPMAN, John (1999). "Professor C. F Beckingham, FBA", *Journal of Asian Affairs*, Volume 30, Issue 1.

ناشر	زبان اثر	عنوان نسخه انتشار یافته	مترجم/ ویراستار	مکان نگهداری نسخه	مشخصات نسخه	یابنده نسخه	سال	ردیف
				؟	روانشی ناکامل از نسخه این جزئی	خرزّه دو سالتو انتونینو مورا	۱۷۹۸م	۱
				کتابخانه تحقیقاتی گونا	چند پاره نسخه مختصر	جسپر زیتسن	۱۸۱۰م	۲
چنا	لاتین	<i>De Mohamedde ebn Batuta Arabe Tingitano ejusque itineribus commentatio academica (in Latin and Arabic)</i>	ژوهان کوتزرید لودویگ گوسگارتین	کتابخانه تحقیقاتی گونا	چند پاره نسخه مختصر	جسپر زیتسن	۱۸۱۸م	۳
چنا	لاتین	<i>Descriptio terrae Malabar. Ex Arabico Ebn Batutae Itinerario edita</i>	هنریکوم آبتز	کتابخانه تحقیقاتی گونا	چند پاره نسخه مختصر	جسپر زیتسن	۱۸۱۹م	۴
				دانشگاه کمبریج	نسخه مختصر	ژوهان لودویگ بوکهارت	۱۸۰۹م	۵
دانشگاه کمبریج	انگلیسی	<i>The travels of Ibn Batuta: translated from the abridged Arabic manuscript copies, preserved in the Public Library of Cambridge</i>	ساموئل لی	دانشگاه کمبریج	نسخه مختصر	ژوهان لودویگ بوکهارت	۱۸۲۰م	۶
				آرشیو ملی فرانسه	نسخه کامل	جاکتر دنیز دلاپورت	۱۸۳۵م	۷
آکادمی ناپوگرافیا	پرتغالی	<i>Viagens extensas e dilatadas do celebre arabe Abu-Abdallah, mais conhecido pelo nome de Ben Batuta</i>	خرزّه دو سالتو انتونینو مورا	؟	رونوشتی از نسخه این جزئی	خرزّه دو سالتو انتونینو مورا	۱۸۴۰م	۸
مجله آسیایی	فرانسوی	<i>Voyage Dans Le Soudan</i>	بارون دو اسلین	آرشیو ملی فرانسه	نسخه کامل	ابن جزئی - نسخه کامل	۱۸۴۳م	۹
انجمن آسیایی	فرانسوی	<i>Voyages d'Ibn Batoutah, texte arabe, accompagné d' une tr</i>	دفروری و سانگونینیتی	آرشیو ملی فرانسه	نسخه کامل	ابن جزئی - نسخه کامل	۱۸۵۸-۱۸۵۰م	۱۰
راتلج	انگلیسی		همیلتون کپب (سه مجلد اول) و چارلز پکینگام (مجلد چهارم)		برگردان دفروری و سانگونینیتی		۱۹۵۰-۱۹۹۰م	۱۱
بنگاه ترجمه و نشر کتاب؛ علمی و فرهنگی؛ آکا؛ کارنامه	فارسی	سفرنامه ابن بطوطه	محمّد علی موحد		برگردان دفروری و سانگونینیتی، نسخه عربی، برگردان کپب		۱۳۳۷-۱۳۹۵ش	۱۲
دارالمکتبه العلمیه، بیروت	عربی						۱۹۸۷م	۱۳
مطبوعات آکادمیه المملکه المغربیّه	عربی	رحلة ابن بطوطه، تحفة النظار في غرائب الأمصاّر وعجائب الأسفار	عبدالهادی التازی				۱۹۹۷م	۱۴

Table of Contents

Editorial

Why Do We Neglect the Importance of Translation?	3-4
--	-----

Articles

A Treatise on Aristotle's Biography and Works / Marvan RASHED ; Translated by Hoseyn MASOUMI HAMEDANI	5-8
An Unexpected Romance: Reevaluating the Authorship of the <i>Khosrow-nāma</i> / Austin O'MALLEY ; Translated by Shokoofe MAYBODI	9-33
Abū-Īshāq-i Kāzīrūnī and Īshāqī Dervishes in Anatolia / Fuat KÖPRÜLÜ ; Translated to German by Paul WITTEK ; Translated to Turkish by Jemal KÖPRÜLÜ ; Translated to Persian by Hojat FAKHRI	34-40
A Newly-Found Manuscript of <i>Hizār Hikāyat-i Šūfiyān</i> (A Thousand Narratives of the Sufis) / Hamed KHATAMIPOUR	41-50
The Friendship of Aunt Bear (Doing Someone an Unintended Disservice) / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI	51-55
<i>Bayāz-i Šā'ib</i> (An Anthology of Persian Poems Compiled by Šā'ib) / Seyyed Jafar HOSEYNI ESHKEVARI	56-59
Some Remarks on the Introduction of the Facsimile Edition of <i>Tārīx-i Sīstān</i> / HamidReza (Babak) SALMANI	60-66
New Information About the Poet of "Seek Knowledge from the Cradle to the Grave" (<i>Zi Gahwāra tā Gūr Dānish Bijūy</i>) and His Family / HamidReza FAHNDEJ SADI	67-72
Investigating the Poems of Two Different Shams-i Hājīs in <i>Majmu'ī-yi Laṭāyif wa Safīnī-yi Zārāyif</i> (A Handbook on Rhetoric and an Anthology of Persian Poems) / Mohsen SHARIFI SAHI	73-75
<i>Maktūbāt-i Qadīm</i> or <i>Maktūbāt-i Šadī</i> ? (Early Letters, or Centesimal Letters?) / MohamadSadegh KHATAMI	76-78
Investigating a Possibility: The Absence of the Title "Urūsh al-Dīn" in <i>Lubāb al-Albāb</i> / Sara SOLEYMANI KASHKOULI	79-80
Investigating a Number of Farrukhī-yi Sīstānī's Couplets through Yahyā Tawfīq's Anthology of Persian Poems / Kiamehr NAMVAR	81-87
Under the Auspices of Orientalists: Exploratory Roads to the Manuscripts of Ibn-i Baṭṭūṭa's Travelogue / Reyhaneh BEHBOUDI	88-95

Reviews and Critiques

The Importance of <i>The Library of Congress Catalogue of Persian Manuscripts</i> to Indian Sub-Continental Studies / Arif NAUHAHI	96-98
A Few Notes on the New Edition of <i>the Small Farāmarznāma</i> , Its Composer and Date of Composition / Sajjad AYDENLOO	99-113
Translation or Distortion? (A Few Comments on <i>A Study Of Ṭabā'ī al-Ḥayawān</i>) / Yusuf AL-HADI ; Translated by Salman SAKET	114-123
Some Considerations on the Edited Text of <i>ʿAjāyib al-Dunyā</i> (Wonders of the World) / Seyyed Reza MOUSAVI HAFTADOR ; Radman RASOULI MEHRABANI	124-145

Essays on Research

What Does an Etymologist Do? (12) / Walter BRUNO HENNING ; Translated by Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI	146-151
--	---------

Iran in Ottoman Texts and Sources (22)

Works of Ahmed Cevdet Pasha / Nasrollah SALEHI	152-154
---	---------

On the Previous Articles

On <i>Shin-i Zayī</i> and <i>Sin-i Zayī</i> (the Farsi Phonemes /sh/ and /s/ Realised as /z/) / Ali Ashraf SADEGHI	155-156
<i>Chand - Chand-e</i> / Masoud RASTIPOUR	157-159

Gozaresh-e Miras

92 - 93

**Quarterly Journal of Textual Criticism,
Codicology and Iranology**

**Third Series, vol. 5, no. 3 - 4, Autumn 2020 - Winter 2021
[Pub. Spring 2022]**

Properietor:

The WRITTEN HERITAGE RESEARCH INSTITUTE

Managing Director & Editor-in-Chief:

Akbar Irani

General Editor:

Masoud Rastipour

Managing Editor:

Younes Taslimi-Pak

Cover:

Mahmood Khani

Print:

Miras

**No. 1182, Enghelab Ave.,
Between Daneshgah St. & Abureyhan St.,
Tehran, Iran**

Postal Code: 1315693519

Tel: 66490612, **Fax:** 66406258

Website: www.mirasmaktoob.ir

E-mail: gozaresh@mirasmaktoob.ir

Table of Contents

Editorial

Why Do We Neglect the Importance of Translation?	3-4
--	-----

Articles

A Treatise on Aristotle's Biography and Works / Marvan RASHED; Translated by Hoseyn MASOUMI HAMEDANI	5-8
An Unexpected Romance: Reevaluating the Authorship of the <i>Khosrow-nāma</i> / Austin O'MALLEY; Translated by Shokoofe MAYBODI	9-33
Abū-İshāq-i Kāzırūnī and İshāqī Dervishes in Anatolia / Fuat KÖPRÜLÜ; Translated to German by Paul WITTEK; Translated to Turkish by Jemal KÖPRÜLÜ; Translated to Persian by Hojat FAKHRI	34-40
A Newly-Found Manuscript of <i>Hizār Hikāyat-i Şūfiyān</i> (A Thousand Narratives of the Sufis) / Hamed KHATAMIPOUR	41-50
The Friendship of Aunt Bear (Doing Someone an Unintended Disservice) / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI	51-55
<i>Bayāz-i Şā'ib</i> (An Anthology of Persian Poems Compiled by Şā'ib) / Seyyed Jafar HOSEYNI ESHKEVARI	56-59
Some Remarks on the Introduction of the Facsimile Edition of <i>Tārīx-i Sīstān</i> / HamidReza (Babak) SALMANI	60-66
New Information About the Poet of "Seek Knowledge from the Cradle to the Grave" (<i>Zi Gahwāra tā Gūr Dānish Bijūy</i>) and His Family / HamidReza FAHDEJ SADI	67-72
Investigating the Poems of Two Different Shams-i Hājis in <i>Majmu'ī-yi Laṭāyif wa Safīnī-yi Zarāyif</i> (A Handbook on Rhetoric and an Anthology of Persian Poems) / Mohsen SHARIFI SAHI	73-75
<i>Maktūbāt-i Qadīm</i> or <i>Maktūbāt-i Šadī</i> ? (Early Letters, or Centesimal Letters?) / MohamadSadeq KHATAMI	76-78
Investigating a Possibility: The Absence of the Title "Urūsh al-Din" in <i>Lubāb al-Albāb</i> / Sara SOLEYMANI KASHKOULI	79-80
Investigating a Number of Farrukhī-yi Sīstānī's Couplets through Yahyā Tawfiq's Anthology of Persian Poems / Kiamehr NAMVAR	81-87
Under the Auspices of Orientalists: Exploratory Roads to the Manuscripts of Ibn-i Baṭṭūṭa's Travelogue / Reyhaneh BEHBOUDI	88-95

Reviews and Critiques

The Importance of <i>The Library of Congress Catalogue of Persian Manuscripts</i> to Indian Sub-Continental Studies / Arif NAUHAHI	96-98
A Few Notes on the New Edition of the <i>Small Farāmarnāma</i> , Its Composer and Date of Composition / Sajjad AYDENLOO	99-113
Translation or Distortion? (A Few Comments on <i>A Study Of Tabā'ī al-Hayawān</i>) / Yousuf AL-HADI; Translated by Salman SAKET	114-123
Some Considerations on the Edited Text of <i>'Ajāyib al-Dunyā</i> (Wonders of the World) / Seyyed Reza MOUSAVI HAFTADOR; Radman RASOULI MEHRABANI	124-145

Essays on Research

What Does an Etymologist Do? (12) / Walter BRUNO HENNING; Translated by Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI	146-151
---	---------

Iran in Ottoman Texts and Sources (22)

Works of Ahmed Cevdet Pasha / Nasrollah SALEHI	152-154
--	---------

On the Previous Articles

On <i>Shin-i Zayī</i> and <i>Sin-i Zayī</i> (the Farsi Phonemes /sh/ and /s/ Realised as /z/) / Ali Ashraf SADEGHI	155-156
<i>Chand - Chand-e</i> / Masoud RASTIPOUR	157-159